

Anmeldelser

Johannes Andersen, *Samfundet som oplevelse. En grundbog i sociale uligheder og politik i Danmark*, Herning: Systime, 1986, 159 s., 88,00 kr.

Den meget produktive lektor på Aalborg Universitetscenter Johannes Andersen har denne gang givet sig i lag med et uhyre ambitiøst projekt: at skrive en bog til undervisningen i samfundsfag på gymnasie-, HF- og seminarievenue, der kobler sociologi og politik og samtidig belyser emnet ud fra både en systemteoretisk og en marxistisk synsvinkel. Tankegangen bag denne opbygning af bogen er, at det ofte er pædagogisk hensigtsmæssigt at skitsere forskellige synsmåder på det samme emne, fordi forskellige spørgsmål giver forskellige svar. Herved formidles både en faktuel viden, divergerende teorier og forskellige analyser af samfundet. Emnerne i bogen er sociale uligheder, politik generelt og politik i Danmark.

Lad det straks være sagt, at bogen ikke indfrier den ambitiøse målsætning. I flere henseender er bogen på højde med andre grundbøger om de samme emner, men i andre henseender og der, hvor bogen repræsenterer noget nyt, er den ikke helt vellykket. Jeg skal nedenfor vende tilbage til, hvordan dette viser sig, idet jeg i det store og hele vil holde mig til mere overordnede problemstillinger.

Bogens første del behandler sociale uligheder, socialgrupper og sociale klasser. Her gennemgås forskellige måder at inddele samfundet på, blandt andet Socialforskningsinstituttets socialgrupper og livsformbegrebet, der repræsenterer en individorienteret henholdsvis en samfundsorienteret (marxistisk) synsvinkel på »inddelingens kunst«. Som helhed er denne del bogens bedste. Den rummer en række faktuelle oplysninger, fremstiller forskellige synspunkter og teorier på en sober måde og har en god balance mellem de to overordnede synsvinkler.

Bogens anden del drejer sig om politik, det politiske system og staten mere generelt. Også her er der en god balance mellem de to synsvinkler, den systemteoretiske og den marxistiske, og fremstillingen skitserer en række teorier og begreber inden for politisk teori, for eksempel karakteristika ved »det korporative politiske system« og ved den kapitalistiske stats institutioner. Alligevel bliver nogle problemer i fremstillingen påtrængende her. Én grund er, at fremstillingen er yderst kortfattet og efter min mening for kortfattet. De knapt 20 sider giver ikke mulighed for en tilfredsstillende omtale af det, forfatteren gerne vil have med. En anden grund er, at fremstillingens udgangspunkt er en skabelon: al ikke-marxistisk samfundsanalyse er systemteoretisk orienteret. Den opdeling holder ikke, og den bliver specielt svær at sluge på grund af de principper, al ikke-marxistisk samfundsteori pådannes. For eksempel, at viljen bestemmer samfundsudviklingen, at de analyserede objekter isoleres fra deres omgivelser, eller at teoriens bestemmelser er ahistoriske og generelle. De modsatte principper tilskrives følgelig marxismen (s. 70-71). Hvis forskningsråd, undervisningsministerium eller andre skulle

Anmeldelser

Johannes Andersen, *Samfundet som oplevelse. En grundbog i sociale uligheder og politik i Danmark*, Herning: Systime, 1986, 159 s., 88,00 kr.

Den meget produktive lektor på Aalborg Universitetscenter Johannes Andersen har denne gang givet sig i lag med et uhyre ambitiøst projekt: at skrive en bog til undervisningen i samfundsfag på gymnasie-, HF- og seminarieniveau, der kobler sociologi og politik og samtidig belyser emnet ud fra både en systemteoretisk og en marxistisk synsvinkel. Tankegangen bag denne opbygning af bogen er, at det ofte er pædagogisk hensigtsmæssigt at skitsere forskellige synsmåder på det samme emne, fordi forskellige spørgsmål giver forskellige svar. Herved formidles både en faktuel viden, divergerende teorier og forskellige analyser af samfundet. Emnerne i bogen er sociale uligheder, politik generelt og politik i Danmark.

Lad det straks være sagt, at bogen ikke indfrier den ambitiøse målsætning. I flere henseender er bogen på højde med andre grundbøger om de samme emner, men i andre henseender og der, hvor bogen repræsenterer noget nyt, er den ikke helt vellykket. Jeg skal nedenfor vende tilbage til, hvordan dette viser sig, idet jeg i det store og hele vil holde mig til mere overordnede problemstillinger.

Bogens første del behandler sociale uligheder, socialgrupper og sociale klasser. Her gennemgås forskellige måder at inddele samfundet på, blandt andet Socialforskningsinstituttets socialgrupper og livsformbegrebet, der repræsenterer en individorienteret henholdsvis en samfundsorienteret (marxistisk) synsvinkel på »inddelingens kunst«. Som helhed er denne del bogens bedste. Den rummer en række faktuelle oplysninger, fremstiller forskellige synspunkter og teorier på en sober måde og har en god balance mellem de to overordnede synsvinkler.

Bogens anden del drejer sig om politik, det politiske system og staten mere generelt. Også her er der en god balance mellem de to synsvinkler, den systemteoretiske og den marxistiske, og fremstillingen skitserer en række teorier og begreber inden for politisk teori, for eksempel karakteristika ved »det korporative politiske system« og ved den kapitalistiske stats institutioner. Alligevel bliver nogle problemer i fremstillingen påtrængende her. Én grund er, at fremstillingen er yderst kortfattet og efter min mening for kortfattet. De knapt 20 sider giver ikke mulighed for en tilfredsstillende omtale af det, forfatteren gerne vil have med. En anden grund er, at fremstillingens udgangspunkt er en skabelon: al ikke-marxistisk samfundsanalyse er systemteoretisk orienteret. Den opdeling holder ikke, og den bliver specielt svær at sluge på grund af de principper, al ikke-marxistisk samfundsteori pådannes. For eksempel, at viljen bestemmer samfundsudviklingen, at de analyserede objekter isoleres fra deres omgivelser, eller at teoriens bestemmelser er ahistoriske og generelle. De modsatte principper tilskrives følgelig marxismen (s. 70-71). Hvis forskningsråd, undervisningsministerium eller andre skulle

undersøge den samfundsvidenskabelige produktion i Danmark ud fra disse kriterier, ville de nå til den ret overraskende konklusion, at en ganske stor del var marxistisk orienteret.

Bogens tredje del skal ses i forlængelse af anden del, idet den »gennemføre(r) analyser med udgangspunkt i den teoretiske ramme« (s. 70). Emnet er politiske institutioner og politikens elendighed i Danmark, og behandlingen heraf fylder ca. halvdelen af bogen. Desværre er denne tredje del den mest problematiske.

Én ting er, at fremstillingen ikke rent fremlægger analyser af politik i Danmark, men for eksempel også har en mere generel orientering om politiske ideologier (s. 76-80) og om »regerings-principper« (s. 107). Det får også være, at fremstillingen er ganske detaljeret på en række faktuelle forhold, for eksempel valgmanden (s. 90-94), som vel ikke alene er et emne i en systemteoretisk orienteret analyse. Langt værre er det, at den marxistisk inspirerede politik-analyse fremstår urimeligt tynd og bleg; denne del af bogen er ganske enkelt helt ude af balance – givetvis mod forfatterens intentioner.

Sat lidt på spidsen har fremstillingen ikke overbevist mig om, at den marxistiske forståelse af politik ikke også drejer sig om fordeling af værdier med gyldighed for samfundet, som er systemteoriens definition. Ejheller kan jeg ud fra bogen forstå, hvorfor systemteoretisk inspirerede analyser ikke kan »hjælpe en til at finde ud af, hvad det er, man vil i samfundet, og hvordan man kan opnå det« (s. 135), når de forudgående sider blandt andet har behandlet interesseorganisationer og græsrodsbevægelser og givet eksempler på deres resultater. Dette er selvfølgelig ikke lig med en analyse af de sociale klasser, indrømmet; men hvis ikke netop de sociale klassers aktiviteter, kort sagt klassekampen, kan forstås som en kamp om værdifordelingen i samfundet, så bliver mange ting uforståelige.

Den marxistiske analyse »føje(r ikke) ret mange konkrete oplysninger til de allerede nævnte«, men »bygger mest på de informationer, der er fremlagt i systemteoriernes analyser« (s. 134). Sådan er det faktisk på bogens sidste 20 sider, og det er et problem. Det betyder nemlig, at fremstillingen bliver forholdsvis lidt analyserende og tilsvarende meget refererende til en række fænomener i dagens Danmark, for eksempel arbejdsløsheden, masseforbruget og centraladministrationens betydning. Som forfatteren også har vist det i andre sammenhænge, er han god til at iagttage tendenser i samfundet og til at sætte samfundsforhold ind i en Poulantzas-inspireret forståelsesramme; men nogle gange er påstandenes grundlag spinkelt eller selve påstandene for unuancerede, og ligefrem at gøre en sammenfatning af iagttagelser af samfundet og dets udvikling til marxismens analyse – eller i hvert fald bidrag til en analyse – af politik i Danmark er et ret stort skridt. Forfatterens egne interesseområder synes her at slå urimeligt meget igennem. – Endelig skal nævnes, at den marxistiske analyse ikke udtømmende relaterer sig til systemteoriens oplysninger og analyser, og at den i ringe grad fremtræder som en historisk specifik analyse.

Det har ovenfor været antydnet, at bogens brug af kilder ikke altid er lige overbevisende. Jeg vil nævne tre eksempler herpå. Dokumentation af, at det dominerende lovgivningsprincip er rammelove, er utilstrækkelig; tabel 9 (s. 111) giver ikke umiddelbart grundlag for den slutning. Diskussionen af den politiske aktivi-

tet i partier og faglige organisationer harmonerer ikke med de anvendte tabeller; aktiviteten er betydeligt højere i de faglige organisationer end i partierne (s. 123-24). Påstanden om, at partierne søger at undergrave græsrodsbevægelserne ved at kontrollere dem, er måske rigtig, men tabel 16 (s. 152) viser det ikke.

Det er i øvrigt relevant at kommentere bogens anvendelse af figurer og tabeller. På ca. 140 sider er der 17 tabeller og 64 figurer, i gennemsnit mere end én på hvert opslag. De er uden tvivl tænkt som et pædagogisk redskab, men det er for meget. En række af de i bogstaveligste forstand grå kasser er yderst relevante, om end de ikke altid kommenteres udtømmende. Andre er simpelthen ikke nødvendige, slet ikke ud fra en pædagogisk betragtning: nogle er for svære, for eksempel figur 41 og 45, andre er ganske enkelt overflødige, for eksempel figur 5, 18 og 26. Alt for mange tabeller og figurer er således blot »tegninger« af, hvad teksten har sagt ligeud. De kunne med fordel være fjernet til gavn for mere tekst.

Bogen er skrevet i et letlæseligt sprog, om end forfatteren enkelte steder bruger lovlig »smarte« formuleringer. Derimod kunne der mageligt være læst korrektur endnu en gang. Selv om fejlene generelt ikke er af stor betydning, er det sløset at skrive, at VS blev dannet i 1969, når det var i 1967, at partiadfærdsteoretikeren Anthony Downs omtales som Down, og at den tidligere statsminister J. O. Krag bliver til Kragh. Disse ting burde og kunne forlaget have rettet.

Forlaget burde også inden udgivelsen have sørget for tilladelse til at gengive de mange tabeller og figurer, der er hentet direkte fra andre bøger eller tidsskrifter. For Forlaget POLITICA drejer det sig om 8 stk. Tilsvarende burde forfatteren have været mere omhyggelig med kildeangivelsen til figur 34 (s. 90); kilden er nemlig ikke en af forfatterens tidligere bøger, men tidsskriftet POLITICA (1979, nr. 4, s. 45). Produktionen af bogen synes at være gået lidt for stærkt.

Sammenfattende sætter bogen sig mellem flere stole. Det gælder især den konkrete samfundsanalyse, hvor det desværre er den marxistiske analyse, der falder hårdest på jorden. Men det gælder også delvis det »pædagogiske design«, hvor de mange tabeller ikke altid virker opklarende eller æggende til en diskussion – helt bortset fra, at de tager for meget plads. Jeg tror, resultatet havde været mere frugtbart, hvis bogen enten havde koncentreret sig om et enkelt område – sociologi eller politik – eller havde grebet den marxistiske analyse anderledes an.

Niels Chr. Sidenius
Institut for Statskundskab

John Peter Andersen, *Agent Provocateur. Et etisk og juridisk problem*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, 1986, 153 s., 170,00 kr.; Jørgen Vestergaard (red.), *Sociale uroligheder – politi og politik*, Holte: forlaget SOCPOL, 1986, 319 s., 130,00 kr.

I de seneste år har der været en kraftig stigning i den offentlige diskussion om politiet, dets rolle, opbygning, behandling og handlinger. Disse to bøger behandler to af de emner, der har været hyppigst diskuteret: agent provocateur og tilsva-